

УДК 141.7:316.75

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2024.4.27>**Ончуленко Михайло Іванович**здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри філософії та культурології

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна

orcid.org/0009-0007-8582-8737

ТЕОРІЯ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ ОГЮСТА КОНТА В НЕПОВНОМУ ТА ПОВНОМУ ПОЗИТИВНИХ ЗНАЧЕННЯХ

Актуальність. Цілепокладання філософсько-соціологічних штудій секуляризації з самого початку було орієнтоване на ідеали позитивістської науки, провадження та культивування яких призвели до негативних для релігії наслідків. Огюста Конта, теорія секуляризації якого аналізується в цій статті, часто називають головним винуватцем такого положення справ. Саме його позитивна філософія стала початковим джерелом зазначеного вище підходу. Але, такий погляд лише частково вірний, так як у творчості французького мислителя було два періоди і, відповідно, два варіанти позитивної філософії, кожен з яких має свою специфіку щодо секуляризації. Аналізу цієї розбіжності присвячена дана стаття.

Метою цього дослідження є аналіз зміни характеру теорії секуляризації О. Конта в контексті першого та другого періодів його творчості, які ще можна назвати услід за самим філософом «неповним» та «повним» позитивізмом. Досягненню цієї мети сприяло виконання таких завдань: а) аналіз положень позитивної філософії (поступ, порядок, закон трьох стадій) на першому етапі творчості О. Конта; б) аналіз ідей (релігія людства, повний позитивізм, альтруїзм) філософії О. Конта на другому етапі його творчості; в) визначення розбіжності у теорії секуляризації О. Конта.

Методи дослідження. Основний метод дослідження – історико-філософський. Допоміжні методи – порівняльний (компаративний), інтерпретативний, бібліографічний, системно-функціональний та міждисциплінарний. Окрім того в роботі застосовувалися загальнонаукові методи дослідження (аналіз, синтез тощо).

Результати. О. Конт, на нашу думку є не тільки творцем класичної теорії секуляризації у звичному для нас сенсі, але і, певною мірою, предтечою постсекулярної доктрини. Цей факт мусить усунути розповсюджене уявлення про відверто секуляристське тлумачення контівської теорії секуляризації. Більш справедливим, на наш погляд, є позиція, в якій можна твердити про існування у О. Конта двох теорій секуляризації, а не одної.

Ключові слова: теорія секуляризації, позитивна філософія, поступ, закон трьох стадій, повний позитивізм, релігія людства.

Вступ. Поява секулярних теорій збігла по часі зі становленням соціології як науки. Понад те, найбільш авторитетні з них зародилися саме в перших соціологічних ученнях. На історичну пов'язаність соціології і теоретичного осмислення процесу секуляризації звертає увагу У. Луц: «поняття «секуляризація» стало популярним саме завдяки соціології, і саме соціологічні дослідження посприяли розширенню меж цієї проблеми» [1, с. 13].

З того моменту сплило багато часу – відбулися значимі зміни як у характері самої соціології так і у способах осмислення феномену «секуляризації». При цьому незмінним залишається пріоритет філософсько-соціологічного підходу¹ серед існуючих секулярних рефлексій.

Соціологія (соціальна філософія, соціологія релігії, соціологія науки тощо) нині є безумовним сучасним лідером усіх актуальних профільних інтелектуальних дискусій щодо

¹ Словосполучення «філософсько-соціологічний» підкреслює методологічну глибину аналізованого підходу на доктринальному рівні соціологічної науки. Немає таємниці в тому, що більшість засновників соціології були знаними філософами: О. Конт, К. Маркс, Е. Дюркгейм, Г. Спенсер, М. Вебер тощо. Ця тенденція, хоча й у меншій мірі, залишається актуальною й понині.

секуляризації. Що стосується науково-популярного дискурсу, то і тут соціологічному підходу немає рівних².

Телеологія філософсько-соціологічних штудій секуляризації з самого початку була орієнтована на ідеали позитивістської науки, провадження та культивування яких призвели до негативних для релігії наслідків. Ціллю секуляризації завжди була дискредитація релігії. Ця мета досягається як прямо – через прямий осуд релігійного світогляду, так і опосередковано – через провадження різноманітних компромісних варіантів, наприклад, створення деякої моделі існування релігійного та світського, профанного та священного і т. д., і т. п. Звернемо увагу, що досягнення справжнього компромісу не цікавить провідників цього підходу – вони бажають вдосконалення дискурсу секуляризації, а не відмови від нього. Так було і так багато в чому залишається й нині.

Огюста Конта часто називають головним винуватцем такого положення справ. Саме його позитивна філософія стала початковим джерелом зазначеного вище підходу. Але, такий погляд лише частково вірний, так як у творчості французького мислителя було два періоди і, відповідно, два варіанти позитивної філософії, кожен з яких має свою специфіку щодо секуляризації. Аналізу цієї розбіжності присвячене наше дослідження.

Мета та завдання. Ціллю цього дослідження є аналіз зміни характеру теорії секуляризації О. Конта в контексті першого та другого періодів його творчості, які ще можна назвати услід за самим філософом «неповним» та «повним» позитивізмом. Досягненню цієї мети має сприяти виконання таких завдань: а) аналіз положень позитивної філософії (поступ, порядок, закон трьох стадій) на першому етапі творчості О. Конта; б) аналіз ідей (релігія людства, повний позитивізм, альтруїзм) філософії О. Конта на другому етапі його творчості; в) визначення розбіжності у теорії секуляризації О. Конта.

Методи дослідження. Основний метод дослідження – історико-філософський. Допоміжні методи – порівняльний (компаративний), інтерпретативний, бібліографічний, системно-функціональний та міждисциплінарний. Окрім того в роботі застосовувалися загальнонаукові методи дослідження (аналіз, синтез тощо).

Результати дослідження. О. Конт обґрунтовано вважається засновником соціології³ та філософії науки⁴. Згідно У. Луц він також є засновником класичної теорії секуляризації, згідно якої вона є «незворотним процесом невпинного занепаду і, врешті, цілковитим відмиранням релігії, зумовленого витісненням її раціональним мисленням, наукою та світською етикою» [1, с. 14].

Дослідниця, звертаючи увагу на творчий спадок французького мислителя, в першу чергу зосереджується на «законі трьох стадій», концепція якого була представлена О. Контом в його фундаментальній праці «Курс позитивної філософії» [Ibid, с. 14, 16–18].

Закон трьох стадій стосується першого періоду творчості О. Конта, який дослідники називають «позитивним» [6]. Цей етап наукового становлення філософа дійсно є відверто секулярним – типовим інтелектуальним патерном, з якого почалися усі уявлення про секуляризм. Але є ще другий етап, де ця відвертість втрачає гостроту – другий або «повний»⁵ позитивізм [Ibid]. Головним досягненням першого періоду стала філософія позитивізму, а другого – так звана «релігія людства».

² Серед численних прикладів популяризації у науково-популярних виданнях хочеться згадати статтю Хосе Казанови «Епоха секуляризму», опубліковану в Українському тижні в 2013 році [5].

³ О. Конт не творець ідеї соціології – у нього були попередники як у Античності (Платон, Аристотель), так і в його час (Е. Ж. Сієс, К. А. де Сен-Симон). Внесок О. Конта в іншому – його заслуга як засновника соціології полягає передусім у тому, що він оформив цю ідею у форму наукової дисципліни. Внесок вченого полягав у тому, що він виокремив дві суттєві частини в цій новій науці: а) соціальну статичку (розгляд причин соціальної цілісності) і б) соціальну динаміку (аналіз причин соціальних змін). Філософ порівнював функціонування суспільства з роботою людського тіла: мовні, релігійні структури та поділ праці виконують функції зв'язку та меж у суспільстві. Мова дозволяє членам суспільства спілкуватися, релігія об'єднує суспільство спільною системою вірувань, а поділ праці забезпечує взаємозалежність членів суспільства.

⁴ Позитивізм – історично перша течія філософії науки.

⁵ Так його називав сам О. Конт.

О. Конт вперше виклав свої думки щодо позитивізму в роботі «Курс позитивної філософії» [7]. Це була серія розрізнених текстів, що публікувалися у проміжку між 1830 та 1842 рр. Згодом вони оформилися у 6-ти томний збірник. На цю роботу, зазвичай, посилаються вітчизняні дослідники, хоча більшою змістовною цінністю володіє наступна його робота – «Загальний погляд на позитивізм» [8]. Ця праця більш зріла і лаконічна. Її тезова форма пояснюється тим, що тексти в ній є коментарями та пролегоменами до «Курсу...» – його коротким конспектом з правками та роз'ясненнями. Що стосується «повного позитивізму», то його положення були викладені у низці праць, що вийшли у час з 1851 по 1854 рр. Нам вони відомі у виді 4-ри томної збірки під назвою «Система позитивної держави».

Ідея позитивізму О. Конта суттєво вплинула на сучасників. І навіть зараз, коли здавалося, його філософія безнадійно застаріла, вона все одно продовжує рухати незримі важелі суспільних думок.

Ідеї О. Конта щодо ролі релігії у світському суспільстві вплинули на англійського світського діяча Джорджа Холіоака⁶, відомого тим що він популяризував термін «секуляризація» у його типовому (жорсткому) значенні.

Секуляризм О. Конта був тісно пов'язаний з його еволюціоністськими уявленнями, які виникли у нього на фоні масштабного переосмислення ідеї Поступу, яку він взяв у своїх учителів та попередників: А. Р. Ж. Тюрго, Ж. А. Н. Кондорсе та К. А. де Сен-Симона.

Загальні контури цієї ідеї стосувалися лише факту бурхливого росту природознавства у Новий час. Але О. Конт не задовольнився цим і екстраполював ідею Поступу на всю⁷ людську культуру та цивілізацію у чотирьох вимірах: матеріальному (покращення умов життя), моральному (покращення способів суспільного регулювання); фізичному (зміна людського виду); інтелектуальному (еволюція розуму від релігійної та метафізичних форм до позитивної). В голові своєї системи вчений поклав розум, відвівши йому керуючу роль. Тому ідея Поступу рівна у нього «Закону трьох стадій».

М. Бурдо відмічає у своїй енциклопедичній статті про О. Конта [6] наступні характерні особливості цієї концепції. Людство у своєму розвитку проходить три послідовні стадії: теологічну, метафізичну та позитивну. Перша – відправна точка для людського інтелекту. Релігія – необхідна умова старту, без якої не може початися мислення. На цій стадії людина пояснює всі події, що стаються з нею та навколо неї, втручанням надприродних сил. Друга стадія – вдосконалення та модифікація першої – релігійні сутності перетворюються на розумові абстракції. Остання третя стадія – приклад нормального функціонування розуму, полишеного впливу ідеалізацій. Абсолютні поняття заміщаються відносними: «Цей релятивізм третьої стадії є найбільш характерною властивістю позитивізму» [Ibid]. Позитивний розум позбавляється необхідності шукати причини явищ і сурового тиску законів, створених порядком попередніх стадій.

Цікавою аналогією М. Бурдо є порівняння теологічного, метафізичного та позитивного устрою з владою військових, юристів та промисловців [Ibid]. Хоч це порівняння дещо збиває з пантелику, але, якщо взяти до уваги саме порядок, а не поступ⁸, логіка стає більш зрозумілою. Устав у військових – це непорушна вимога, в якій не має бути різночитання. Юристи – сила, здатна тлумачити закон по-різному (закон як те дишло – куди повернеш, туди і вийшло). А промисловці – рушії та провідники поступу в епоху Нового та Новітнього часу, які заради нього готові були посунути з дороги віковічні перепони людських вірувань та переконань.

З точки зору діалектики описаний закон є відображенням гегелівської тріади: теза-антитеза-синтез, де перша стадія – теза, третя – антитеза, а друга – синтез. Цю особливість контівського еволюціонізму відзначає Г. Ленцер у своїй книзі [9], присвяченій позитивній філософії О. Конта.

Стосовно секуляризації еволюціонізм О. Конта показує нам картину, в якій релігійний світогляд – це «неминуче зло», необхідний початок, без якого не може відбутися торжество

⁶ Дж. Холіоак – відомий англійський секулярист, редактор газети «Reasoner» (згодом – “Secular review”). Він ввів у широкий обіг терміни «секуляризм» та «ура-патріотизм» (jingoism).

⁷ Потрібно не забувати, що О. Конт як типовий представник свого часу був європоцентристом.

⁸ Девіз філософії О. Конта – «Ordem e Progresso» (порядок і поступ) [6].

«позитивного інтелекту». Цей момент влучно прокоментувала українська філософія У. Луц: «Закон трьох стадій яскраво демонструє звуження сфери впливу релігійного авторитету на метафізичному етапі розвитку людства, а тоді утворює неминучість цілковитого витіснення релігії як феномену суспільного життя під впливом науки та позитивної філософії» [1, с. 17].

Багато більш жорсткішу характеристику «Закону трьох стадій» та загалом позитивізму О. Конта дає С. Наср: «Сучасні науки про людину народилися в атмосфері позитивізму, пов'язаного з такою постаттю, як Огюст Конт, який просто перевернув традиційний зв'язок між вивченням Бога, людини та природи, створивши свою знамениту триступеневу теорію людського поступу, яка базується на повному нерозумінні природи людини і є пародією на традиційні доктрини, які пояснюють існування людини на землі» [10, р. 147].

Не можна не погодитися з думкою С. Насра. Адже, що заважало О. Конту почати розвиток людства з хаосу, – подібно Традиції⁹, – яким є релятивізм позитивізму і завершити порядком, яким у нього виступає релігія? – Ніщо. І, він таки робить крок у цьому напрямі – другий етап творчості О. Конта суттєво різниться від першого. «Повний позитивізм» пропагує необхідність існування релігії, нехай і в деякому трансформованому вигляді. Понад те, філософ, керуючись своїми новими ідеями, розробляє зразок такої «релігії». Потрібно зауважити, що вона існує по цей день, проповідуючи контівську доктрину альтруїзму.

О. Конт назвав «повним позитивізмом» своє зріле вчення, яке на відміну від першого (неповного) позитивізму поєднувало науковий підхід із морально-релігійним виміром. У контексті оновленої позитивної філософії він не лише звертав увагу на аналіз наук, як раніше, але і на соціальні та духовні аспекти. Філософ прагнув створити всезагальну релігію, що на відміну від попередниць могла ґрунтуватися на науці. Альтруїзм нової релігії означав, що об'єктом поклоніння ставали самі люди та їхній поступ. Отже, «повний позитивізм» виходив за межі емпіричних досліджень, пропонуючи цілісну систему світогляду, яка охоплює не лише знання, але й етичні та суспільні ідеали.

Не зважаючи на те, що нова доктрина зберегла в цілому секулярний дух, вона була неоднозначно сприйнята прогресивною науковою спільнотою того часу. Звернення О. Конта до релігії не зрозуміли багато його сучасників – послідовників-секуляристів. Переважна більшість з них відвернулися від нього. Багато хто з його вчорашніх прихильників виступили з гострою критикою його оновленої позитивної філософії – «Релігії людства». Виникли чутки про безумство філософа. Мовляв, він важко пережив нервовий зрив у 1826 році та мав спроби самогубства. Що стосується автора цього дослідження, то на його погляд французький мислитель, що був надзвичайно розумною людиною, усвідомив свої помилки першого періоду творчості і намагався виправити їх. На жаль – невдало.

Ще один аспект, пов'язаний із «повним позитивізмом», на який ми хотіли би звернути увагу – це застосування О. Контом метафори «повноти». Аналізуючи концепт повноти в філософії Ч. Тейлора [2], ми звертали увагу на те місце, яке він займає у його теорії секуляризації. На думку канадського філософа повнота людського життя досяжна тільки у разі звернення до Бога. Без віри в Бога або божественне, людський досвід не може сформуватися повноцінно. Сам вчений пише про це так: «Великим і очевидним контрастом тут є те, що для віруючих опис місця повноти вимагає звернення до Бога – себто до чогось вищого за людське життя та/або природу, – тоді як для невіруючих це інакше: вони радше залишать кожний такий опис відкритим чи розумітимуть повноту в термінах натуралістично розтлумачених потенційних можливостей людських істот» [4, с. 24]. Отже, перед нами, аргумент на користь тези про усвідомлення О. Контом недоліків його першого «неповного» позитивізму, які йому згодом захотілося прибрати.

⁹ Поняття філософії традиціоналізму. Пишеться з великої букви, щоб відмежувати філософсько-традиціоналістський зміст терміну від його усталеного побутового розуміння. У філософії традиціоналізму Традиція розуміється як джерело істини і фундамент духовного та соціального порядку. Вона включає в себе сукупність переданих від попередніх поколінь знань, цінностей, вірувань і ритуалів, які формують культурну ідентичність та забезпечують зв'язок із трансцендентним. Традиціоналізм наголошує, що саме через Традицію людина отримує доступ до сакрального знання, яке неможливо досягнути лише раціональним шляхом. Таким чином, Традиція є основою для стабільності суспільства та духовного розвитку особистості.

Висновки. Теорія секуляризації О. Конта – це, безумовно, позитивістська теорія. Цей факт веде до стереотипного уявлення про «жорстку» секуляризацію, але так буде рівно до того моменту, поки сприймаєш теорію філософа в межах першого етапу його творчості. Якщо застосувати контекст «повного позитивізму», ситуація зміниться – секулярність заграє новими, незвичними для класичної теорії секуляризації барвами. Зрілий варіант позитивної доктрини на відміну від першого (неповного) позитивізму мав на увазі поєднання наукового підходу із морально-релігійним виміром буття.

У контексті повного позитивізму О. Конт звертає увагу не лише на аналіз наук, як раніше, але і на соціальні та духовні аспекти життя. Ця розбіжність на диво точно передає постсекулярний тренд сучасної епохи, в якій оголосили «повернення релігії» та актуалізацію релігійних цінностей у суто світських сферах життя, наприклад, у медицині, де з'являється «вимога звертатися до Бога у справах душевної терапії пацієнтів» [3, с. 160].

Отже, О. Конт, на нашу думку є не тільки творцем класичної теорії секуляризації у звичному для нас сенсі, але і, певною мірою, предтечою постсекулярної доктрини. Цей факт, безумовно, мусить усунути розповсюджене уявлення про однозначне тлумачення контівської теорії секуляризації. Більш справедливим, на наш погляд, є позиція, в якій можна твердити про існування у О. Конта двох теорій секуляризації, а не одної.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Луц У. Феномен секуляризації: наближення до трансцендентного : монографія. Львів : Літопис, 2016. 240 с.
2. Ончуленко М. Концепт «повнота» в постсекулярній філософії Ч. Тейлора. *Соціально-гуманітарні дискурси сьогодення: світоглядні та ціннісні аспекти* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (27–28 жовтня 2023 року, м. Чернівці). Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 53–56.
3. Ончуленко М. Сайєд Хусейн Наср про екологію та медицину. *Філософія релігії та медицини в постсекулярну добу* : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції присвяченої пам'яті св. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького), 11–12 червня 2024 р. Київ: Видавництво НМУ ім. О.О. Богомольця, ПП “Видавництво “Фенікс”, 2024. С. 157–160.
4. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша / Пер. з англ. Олексій Панич. Київ : Дух і Літера, 2013. 664 с.
5. Трегуб Г. Епоха секуляризму. Соціолог релігії Хосе Казанова про сучасні трансформації секуляризму в світі та унікальне місце України на релігійній мапі Європи. *Український тиждень*. 15.07.2013. № 33 (301). С. 26–29. URL: http://shron2.chtyvo.org.ua/Ukrainskyi_tyzhden/2013_N33_301_Mif_pro_Ukrainu_-_zhytnytsiu_svitu.pdf (Дата звернення: 12.12.2024).
6. Bourdeau M. Auguste Comte. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*: вебсайт. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2023/entries/comte/> (дата звернення: 19.07.2024).
7. Comte A. Cours de philosophie positive. Paris: Bachelier et Fils, 1864. 544 p.
8. Comte A.A. General View of Positivism or, Summary Exposition of The System of Thought and Life / Transl. from the French by Bridges J.H. Project Gutenberg, 2016. 346 p.
9. Lenzer G. Auguste Comte and Positivism: The Essential Writings. Transaction Publishers. New York: Routledge, 1998. 530 p.
10. Nasr, Seyyed Hossein. Knowledge and its Desacralization. *Knowledge and the Sacred*. New York: State University of New York, 1989. P. 6–62.

REFERENCES

1. Lusch, U. (2016). *Fenomen sekuljaryzaciji: nablyzhennja do transcendentnogho* [Phenomenon of secularization: Approaching the transcendental]. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
2. Onchulenko, M. (2023). Koncept «povnota» v postsekuljarnij filosofiji Ch. Tejlora [The concept of “fullness” in Charles Taylor’s postsecular philosophy]. In *Socio-humanitarian discourses of today: Worldview and value aspects. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. Chernivtsi : Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 53–56 [in Ukrainian].
3. Onchulenko, M. (2024). Sajjed Khusejn Nasr pro ekologhiju ta medycynu [Seyyed Hossein Nasr on ecology and medicine]. In *Philosophy of religion and medicine in the postsecular era*.

Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference dedicated to the memory of St. Luke (V. F. Voyno-Yasenetsky). Kyiv : O. O. Bohomolets National Medical University, Phoenix Publishing House, 157–160 [in Ukrainian].

4. Taylor, C. (2013). *Sekuljarna doba. Knygha persha* [A secular age. Book one] (O. Panich, Trans.). Kyiv : Dukh i Litera [in Ukrainian].

5. Tregub, H. (2013, July 15). Epokha sekuljaryzmu. Sociologh relighiji Khose Kazanova pro suchasni transformacii sekuljaryzmu v sviti ta unikaljne misce Ukrajiny na relighijnij mapi Jevropy [The age of secularism: Sociologist of religion Jose Casanova on modern transformations of secularism in the world and Ukraine's unique place on Europe's religious map]. *Ukrainian Week*, (33: 301), 26–29. Retrieved from http://shron2.chtyvo.org.ua/Ukrainskyi_tyzhden/2013_N33_301_Mif_pro_Ukrainu_-_zhytnytsiu_svitu.pdf [in Ukrainian].

6. Bourdeau, M. (2023). Auguste Comte. In *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from <https://plato.stanford.edu/archives/spr2023/entries/comte/>

7. Comte, A. A. (1864). *Cours de philosophie positive*. Paris: Bachelier et Fils.

8. Comte, A. A. (2016). *General view of positivism or; summary exposition of the system of thought and life* (J. H. Bridges, Trans.). Project Gutenberg.

9. Lenzer, G. (1998). *Auguste Comte and positivism: The essential writings*. New York : Routledge.

10. Nasr, S. H. (1989). Knowledge and its desacralization. In *Knowledge and the sacred*. New York: State University of New York Press. 6–62.

Onchulenko Mykhailo Ivanovych

Postgraduate Student at the

Department of Philosophy and Cultural Studies,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2, Kotsyubynsky str., Chernivtsi, Ukraine

orcid.org/0009-0007-8582-8737

THE THEORY OF SECULARIZATION IN AUGUSTE COMTE'S INCOMPLETE AND COMPLETE POSITIVIST FRAMEWORKS

Relevance. The philosophical and sociological studies of secularization have historically been rooted in the ideals of positivist science, the cultivation of which has often led to adverse consequences for religion. Auguste Comte, whose theory of secularization is analyzed in this article, is frequently regarded as the principal architect of this outlook. His positivist philosophy served as the foundational source for this approach. However, this view is only partially accurate, as Comte's work can be divided into two distinct periods, each representing a unique interpretation of positivist philosophy with specific implications for secularization. This article is dedicated to examining these distinctions. **The aim of this study** is to analyze the evolution of Auguste Comte's theory of secularization within the contexts of the first and second periods of his work, which the philosopher himself referred to as «incomplete» and «complete» positivism. The achievement of this goal was facilitated by the implementation of the following tasks: a) analysis of the principles of positivist philosophy (progress, order; the law of three stages) during the first phase of Comte's work; b) exploration of the ideas (the religion of humanity, complete positivism, altruism) developed in the second phase of his philosophy; c) identification of the differences in Comte's theories of secularization. **Methods.** The primary method used in this research is the historical-philosophical approach. Additional methods include comparative, interpretative, bibliographical, systemic-functional, and interdisciplinary approaches. General scientific methods such as analysis and synthesis were also employed. **Results.** In our view, Auguste Comte is not only the creator of the classical theory of secularization in its conventional sense but also, to some extent, a precursor to the postsecular doctrine. This perspective challenges the prevailing interpretation of Comte's theory of secularization as exclusively secularist. A more nuanced position suggests the existence of two distinct theories of secularization within Comte's work, rather than a singular, monolithic approach.

Key words: theory of secularization, positivist philosophy, progress, law of three stages, complete positivism, religion of humanity